

Szakmai beszámoló

a 2018. október 15. és december 13. közötti erdélyi kutatások eredményéről

Alulírott, Zahuczky László 2018. október 15. és december 13. között a Klebelsberg Kunó-ösztöndíj támogatásával 2 hónapot Kolozsvárott, Nagybányán és Szatmárnémetiben töltöttem, *Lányi Ernő (1861-1923) életének és munkásságának dokumentumai erdélyi közgyűjteményekben* címmel benyújtott kutatási tervemben megfogalmazott célok megvalósítása érdekében.

A kutatás témája Lányi Ernő (1861-1923) zeneszerző és karmester kolozsvári, máramarosszigeti és szatmárnémeti tevékenysége volt. A kutatás fókuszában Lányi életútjának vizsgálata állt. Előzményeként 2016-ban a Klebelsberg Kunó-ösztöndíj által 2016. szeptember 19. és október 17. közti időszakot Szabadkán tölthettem, *Szabadka zenei életének irányítója, Lányi Ernő (1861-1923) életrajza* című pályamunkámmal. Jelen kutatást ennek a szerves folytatásaként terveztem. Kutatási célom volt az eddig még nem vizsgált erdélyi levéltári iratok és könyvtári, magyar nyelvű periodikák helyszíni átnézése, valamint a korábban publikált adatok pontosságának ellenőrzése.

Szerencsésnek mondhatom magam, amiért 2016 után újra Klebelsberg-ösztöndíjas lehettem. 2018. április 4-én Beniczky Erika, a Külgazdasági és Külügyminisztérium Külföldi Magyar Intézetek Főosztály főosztályvezetője még arról értesített, hogy a Klebelsberg Kunó-ösztöndíj kuratóriumi döntése értelmében pályázatom a 2018. évi pályázati ciklusban nem nyert támogatást, azonban a bírálók értékelése alapján a pótösztöndíjas (tartalék-) lista 1. helyére kerültem.

2018. szeptember 24-én Gordos Katalin, a Külgazdasági és Külügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Kapcsolatokért Felelős Főosztály nemzetközi oktatási főkoordinátora örömmel értesített, hogy Schőberl Márton helyettes államtitkár úr jóváhagyta a 2018. évi Klebelsberg Kunó-ösztöndíjat illetően a pótösztöndíjasból ösztöndíjas státuszba kerülésem. Az ösztöndíjszerződés aláírására 2018. október 1-jén került sor, ekkor sikerült szállást is szereznem, így kezddhettem el 2018. október 15-én kutatómunkám Kolozsvárott.

Szakmai beszámolómmal ennek a kutatómunkának az előzményeit ismerteti és eredményeit összegzi, a kutatási helyszíneken gyűjtött tapasztalatokat részletezi, néhány gyakorlati tanáccsal szolgál, további kutatásokra érdemes témákat javasol és végül a kutatáshoz segítséget nyújtó személyek adatait is közli.

Kutatástörténet, kutatási előzmények

Lányi Ernő kolozsvári, máramarosszigeti és szatmárnémeti munkásságának alapos, az erdélyi közgyűjteményekben őrzött, könyvtári és levéltári forrásokon alapuló vizsgálata eddig még nem történt meg, azok feldolgozására korábban soha, senki sem vállalkozott. Ezért tartottam prioritásnak a mindeddig nem hivatkozott napilapokban megjelent újságcikkek, primer levéltári források helyszínen történő feltárását és számbavételét.

Alapkutatásokat elsősorban az anyaországi közintézményekben, többek között a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban, az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban, az Országos Széchényi Könyvtárban és zenei gyűjteményekben, valamint 2016-ban a Szabadkai Történelmi Levéltárban és a Szabadkai Városi Könyvtárban végeztem, utóbbi helyszínt a Klebelsberg-ösztöndíjnak köszönhetően kerestem fel.

2016-ban digitalizáltam Szabadkán a Lányi Ernő Iparos Művelődési Egyesület tulajdonában lévő, tetemes mennyiségű és a Szabadkai Városi Zeneiskolában őrzött Lányi-kottákat, előadást tartottam a Lányi Ernő Iparos Művelődési Egyesület székházában a névadó miskolci éveiről, rendhagyó zenetörténet-óra keretében ismerttettem kutatási eredményeim mellett Lányi ismeretlen életrajzi eseményeit a Szabadkai Városi Zeneiskola dísztermében, a magyar tagozatos, második, harmadik és negyedik évfolyamos növendékekkel.

2018. április 12-én Beniczky Erika, a Külgazdasági és Külügyminisztérium Külföldi Magyar Intézetek Főosztály főosztályvezetője arról tájékoztatót, hogy 2018. február 23-án a Klebelsberg Kunó-ösztöndíj bíráló bizottsága megtartotta ülését, melynek keretében sor került a 2016. évben nyertes Klebelsberg-pályázatok beszámolóinak bírálatára is. A bíráló bizottság döntése értelmében a Szerbia területére elnyert ösztöndíjamról, *Szabadka zenei életének irányítója, Lányi Ernő (1861-1923) életrajza* témában benyújtott beszámolómmal kiválóan megfelelt minősítést kapott.

Az erdélyi közgyűjteményekben őrzött, Lányi Ernővel kapcsolatos, mindeztáig feltáratlan dokumentációról szabadkai kutatásaim során értesültem. A Klebelsberg-ösztöndíj tette lehetővé számomra, hogy megfeszített munkával elvégezzem a felkeresett közgyűjtemények állományában található források elsődleges feldolgozását és azt is, hogy további kutatásaimhoz alapidokumentációt gyűjthessek.

Kutatási eredmények

1. Kolozsvár (Cluj-Napoca, Románia)

Kutatásom legfőbb helyszíne a Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár (Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” 400006 Kolozsvár, Clinicilor u. 2.) volt. Munkám jelentős részét itt töltöttem, ahol Lányi Ernő kolozsvári tevékenységét a korabeli magyar periodikákban követtem nyomon.

Minden komoly történeti munka valamilyen módon merít az egykori sajtóban megjelent híradásokból, felhasználja azokat, szinte minden, a városban lezajlott jelentős esemény megtalálható ezekben. A kolozsvári újságok rendszeresen beszámoltak Lányi mindennapjairól is, a Kolozsvári Nemzeti Színházba és a Kolozsvári Dalkörbe kerülése kezdetétől fogva, onnan történő távozásáig bezáróan. Átnéztem az *Ellenzék* és a *Magyar Polgár* napilapok 1882-es, 1883-as és 1884-es éveiben megjelent, itt megtalálható számaint és ezekből 240 bibliográfiai tételt rögzítettem Lányi Ernő a városban kifejtett munkásságával kapcsolatosan. (Lányi Ernőre vonatkozó újságcikkek bibliográfiáját az I. számú mellékletben közlöm.)

A feltárt újságcikkek segítségével több ponton sikerült pontosítani a Lányi Ernőre vonatkozó korábbi kutatások megállapításait. A könyvtári kutatómunka legnagyobb sikere, egyértelmű bizonyítást nyert, hogy Kenyeres Kovács Márta (1933-1984) tévesen állapította meg Lányi Ernő kolozsvári működésének kezdetét, 1976-ban megjelent zenetörténeti művében!¹ Nem 1883 májusában, hanem 1882 augusztus közepén érkezett Kolozsvárra és kezdte meg tevékenységét, a Kolozsvári Nemzeti Színház karmestereként.

A színház ugyanis karmesterhiányban szenvedett. 1882. július elején előbb Serly Lajos, a másod karmester vált meg a színháztól és a fővárosi népszínházban helyezkedett el. A helyi színház igazgatósága a szabályos szerződésbontás ellenére nem akarta elengedni a kórusvezetőt. Erről az *Ellenzék* 1882. július 6-ai száma így számolt be: „Az itteni rendezetlen viszonyok közül pedig menekülni igyekszik ki csak teheti és Serly is inkább eléje néz egy kellemetlen pörnek, sem mint itt továbbra bénítsa magát. A népszínház mindenesetre egy képzett zenészt nyert benne, Serly pedig alkalmas tért, tehetségei érvényesítésére.”

¹ Kenyeres Kovács Márta: Régi nóta, híres nóta... Arnold György, Gaál Ferenc és Lányi Ernő élete és munkássága. Szabadka: Életjel, 1976. p. 89. Ez a kötet tette sokak számára ismertté Lányi személyét, mivel a szerző mutatta be elsőként Lányi – több helyen pontatlan – életrajzát és szerteágazó zenei tevékenységét.

1882. július 19-én pedig Jakobi Jakab, a színház első karmestere a Stadler kertben rendezett búcsúestélyen „vált meg a zenekar tagjaitól, kik éveken keresztül működtek vezetése alatt.” Sajtóhírek szerint másnap elhagyta Kolozsvárt és Debrecenbe szerződött.²

1882. augusztus 3-án közli az *Ellenzék* első alkalommal Lányi nevét lehetséges karmesterként. „Nemzeti színházunk karmesteri állomásának betöltésére, nagyban szorgoskodik az igazgatóság. Egy csomó vidéki karmester már fel van szólítva, de ezek közül még egyet sem 'sikerült' Kolozsvárra édesgetni. Kuriózum kedvéért fölemlíthetjük, hogy a népszínház egyik kardalnoka is fel lett szólítva karmesterül, de az sem akar az itteni kórusnak parancsolni, amíg a népszínházi karban énekelhet. A napokban végre egy számbavehető kombináció is akadt, a Lányi Ernő fiatal karmester személyében, kit szépen képzett zenésznek tartanak. Lányi az utóbbi időben Pozsonyban az operai előadásokat dirigálta a Bogyó-társulatánál.”

Lányi 1882. augusztus 16-án kezdte meg karmesteri munkáját a *Szép Iliána* című színdarab vezényletével. Személye jókor volt, jó helyen. Ugyanis az ideiglenesen szerződtetett Oberti János karnagy, korábban a naszódi iskola zene- és énektanára a debreceni dalosversenyre kísért a Kolozsvári Dalkör tagjait, Lányi pedig szívességből helyettesítette a karmestert. Így vette kezdetét Lányi színházi zenei munkássága.

De Lányi karmester irodalmi területen is tevékenykedett. Valószínűsíthetően kolozsvári tartózkodása alkalmával kezdte el publikálni különböző irodalmi műveit (aforizmáit, verseit, naplójegyzeteit, rövid prózai írásait). Lányi irodalmi munkásságával kapcsolatos kutatás jövőbeli célkitűzéseiben mindenféleképpen publikálást érdemelnek azok az aforizmák, amelyek még a 21. században is tudnak helytálló és megfontolandó tanácsot adni az olvasónak.

A feltáratlan, gazdag periodika-állomány szinte hiánytalanul állt rendelkezésemre a Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtárban. Magyarország területén kizárólag az Országos Széchényi Könyvtárban, mikrofilmen hozzáférhetőek ezek az 1900 előtti kolozsvári lapok, az ittenihez képest nagyobb hiánnyal. Kolozsvárott egyetlen helyen, a Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár II. emeletén, a jobb oldali szárnyban található Ratiu-Tilea teremben lehetséges hozzáférni a korabeli sajtóanyaghoz.

A használni kívánt folyóiratokat egy nappal előbb kell kikérni. A lapok adatait a földszinti olvasótermek előterében elhelyezett számítógépeken lehet megtekinteni, majd a könyvtár honlapjának meghatározott menüpontján egy elektronikus űrlap kitöltésével

² Jakobi Jakab ... = *Ellenzék*, 1882. július 22. p. 3.

lehet azokat igényelni. Ehhez a periodika (címe, éve, jelzete) és az olvasó (neve, olvasójegye száma) mellett szükséges megadni a használni kívánt terem nevét is. Ez az információ sokat segít a korlátozott helyek igénybevételénél, különösen vizsgaidőszakokban.

Az előzetesen tervezett költségekhez képest jelentős megtakarítást eredményezett számomra, hogy a könyvtár nem kért beiratkozási díjat tőlem, mint könyvtáros kollégától. Térítésmentesen tudtam fotózni az olvasóterembe felkért korabeli napilapok cikkeit, továbbá dolgozói féláron – ott alkalmazásban álló könyvtári munkatársnak számolt térítési díjon – tudtam digitalizáltatni a különgyűjteményekben őrzött azon színházi plakátokat, amelyeken Lányi Ernő többségében karmesterként szerepelt.

Kutatásomat a Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Levéltárában (Direcția Județeană Cluj a Arhivelor Nationale 400084 Kolozsvár, Mihail Kogălniceanu u. 10.) folytattam. A kutatómunka a 2016-ban Szabadkán megkezdett Hungarika kutatás tágabb perspektívában történő folytatása, célja a Lányi Ernővel kapcsolatos, 1882 és 1884 között keletkezett iratok feltárása volt.

Ehhez első lépésként a Kolozsvári Magyar Színház, 1802-1942 (Teatrul Maghiar Cluj) című 313-as számú fondot szerettem volna tanulmányozni. Ez az iratanyag számomra teljesen ismeretlen volt, létezéséről ugyan tudtam már a tanulmányút tervezésekor. Két inventárium tartozott ehhez a fondhoz, melyek szinte teljes egészében román nyelven készültek. Ezért elkerülhetetlen volt számomra, hogy ezt a két segédletet magyar nyelvre fordítsam. (A Kolozsvári Magyar Színház 1802-1942 közötti tevékenysége című 313-as számú fond 48-as számú inventáriumának magyar fordítását a II. számú mellékletben, a 170-es számú inventárium magyar fordítását a III. számú mellékletben közlöm.) Mivel nem beszélek románul, szótár segítségével sikerült megvalósítanom a fordítást. A levéltári anyagok, az 1882-1884 közötti időszakban keletkezett, iktatott iratok átnézéséhez ezek a fordításokat jelentették számomra a legfontosabb segítséget. A kikért és fellelt iratokat tételesen feldolgoztam, ezek során a továbbiakra tervezett publikáció és hasznosítás miatt a szükségesnek ítélt iratokról fényképet készítettem, a költséghatékonyság maximális figyelembevételével.

A Román Nemzeti Levéltár hatályos kutatási szabályzata szerint egy kutató három levéltári egységet kérhet ki naponta. A kérést papíralapon – a könyvtári periodikákhoz hasonlóan – az előző napon kell megtenni, hogy másnapra rendelkezésre álljon a kért irat. Több alkalommal előfordult azonban, hogy hiába töltöttem ki szabályosan a szükséges

iratot és hiába jeleztem a levéltáros számára, hogy kutatóként korlátozott időbeli lehetőséggel rendelkezem, a levéltáros munkatárs nem teljesítette kéréseimet. Sajnos, a kutatás során több esetben is tapasztaltam, hogy egy-egy irat nem volt megtalálható a fondon belül, ahol eredetileg lennie kellett volna.

Az inventáriumok nem mindig tartalmazznak pontos leírást, mégis sikerült ezekből kigyűjtenem, kikérnem a megőrzött kéziratokat. További lappangó források felderítésének lehetőségét ígéri az egyházi gyűjtemények egyháztörténeti, egyházzenei iratai, amelynek elvégzésére idő hiányában nem volt módom.

A levéltári kutatás legnagyobb eredménye, hogy két olyan kéziratot is sikerült megtalálnom, amelyek Lányi színházi karmesteri állásának kezdetéhez és végéhez szolgálnak adalékkul és amelyek létezéséről korábban nem volt tudomásom. Mindkét irat azért is különösen érdekes, mert eddig ismeretlen, új információval szolgálnak Lányi karnagyi munkájával kapcsolatosan.

Az egyik ilyen kézirat Bogyó Alajos levele Lányiról Korbuly Bogdánknak. Ez a rövid levél Lányi korábbi munkáltatójától származik, amelyben Lányi színházi karmesteri alkalmatlanságáról ír a Kolozsvári Nemzeti Színház intendánsának. Nem tudni, hogy Bogyó önszántából vagy Korbuly előzetes megkeresésére írta meg ezt egykori karnagyáról. Mindenesetre érdekes tény, hogy Lányi rövid időn belül – e levél ellenére – a színház alkalmazásába került. (A kéziratot a IV. számú mellékletként csatolom.)

A másik, hosszabb terjedelmű kézirat Lányi Kolozsvári Nemzeti Színházban betöltött karmesteri állásáról való lemondását és annak okait tárja a kutató elé. (A kéziratot az V. számú mellékletként csatolom.)

A kéziratokról fényképet készítettem. A levéltári fotózáshoz fotójegy váltása szükséges. Ennek napidíja 7 román lej, amelyet nem a helyszínen, hanem a Kolozs Megyei Adóhivatal (ANAF) kirendeltségén (400089 Kolozsvár, Avram Iancu tér 19.) kellett befizetni.

Levéltári munkámat nagyban befolyásolta a levéltár magyar vonatkozású dokumentumainak bizonytalan ideig való zárolása. Így objektív okokból nem volt hozzáférhető számomra a Kolozsvári Magyar Zenekonzervatórium, 1819-1950 (Conservatorul Maghiar de Muzică Cluj) című, 1188-as számú fondja, az általam kutatni kívánt 1880-1885 közti időszak iratai. (A Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Levéltárában határozatlan ideig zárolt fondok listáját a VI. számú mellékletként csatolom.)

A Kolozsvári Állami Magyar Színház Dokumentációs Könyv- és Kottatárában a színházi plakátok azon darabjait fotóztam, amelyek az egyetemi könyvtár gyűjteményéből hiányoztak.

2. Szatmárnémeti (Satu Mare, Románia)

2018. október 30-án és 31-én Szatmárnémetiben kutattam Lányi Ernő városban kifejtett tevékenységét. Feltételezésem szerint téves az az információ, amely szerint Lányi Ernő (1861-1923) zeneszerző „...1919 után bekapcsolódott a romániai magyar szellemi életbe. Szatmárnémetiben a Filharmóniai Társaság egyik alapítója és igazgatója volt. ...” Ezt az állítást a Romániai magyar irodalmi lexikon szócikke tartalmazza.³ A szócikk szerzője (B.) (A.), azaz Benkő András (1923-2001) zenetörténész, aki már nem pontosíthatja írását. Azonban ezt a téves állítást változatlanul átvette és tartalmazza hivatkozva Lányiról a Wikipédia, a szabad enciklopédia is. (Lányi Ernő téves adatokat tartalmazó lexikoni szócikkét a VII. számú mellékletként csatolom.)

Helyszíni kutatásaim és hiteles dokumentumok megerősítették feltételezésem, hogy Lányi Ernő 1919 után már nem kapcsolódhatott be a romániai magyar szellemi életbe és Szatmárnémetiben már nem lehetett a Filharmóniai Társaság egyik alapítója és igazgatója sem egy személyben.

Szabadkai kutatásom alkalmával a Szabadkai Történelmi Levéltárban találkoztam azzal a kézzel írt, polgármesternek címzett levéllel, amelyben Lányi 1919. február 6-án megromlott egészségi állapotára tekintettel kérte Szabadka Város Tanácsától a Városi Zeneiskola igazgatói tisztségéből való felmentését és nyugdíjazását. (Lányi Ernő kérelmét a VIII. számú mellékletként csatolom.)

Ráadásul bebizonyosodott az is, hogy téves az alapítás évszáma is. Nem 1919-ben, hanem 1929-ben alapították újra a Szatmárnémeti Filharmóniát. Az alapítók között valóban szerepel egy Lányi, de nem az általam kutatott személy, hanem annak névazonos, elsőszülött fia: ifj. dr. Lányi Ernő.

³ (B.) (A.): Lányi Ernő. In: Romániai magyar irodalmi lexikon. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés. III. köt.: Kh-M. Főszerk. Dávid Gyula. Bukarest: Kriterion, 1994. p. 324-325.

1923-ban Szabadkán hunyt el Lányi Ernő zeneszerző, védett sírja a helyi temetőben található. Az 1929-es alapításban így már nem vehetett részt. Azt fia tette meg helyette. A lexikoni szócikk és az interneten olvasható életrajz azonban mindmáig változatlanul tartalmazza a pontatlanságokat, a rossz személynevet és a téves évszámot!

A szatmárnémeti zenei tevékenységet a fia, ifj. Lányi Ernő fejtette ki, amelyről – helyszíni kutatásaim során, a Szatmárnémeti Megyei Könyvtárban (440006 Szatmárnémeti, Decebal u. 2.) meggyőződtem – a helyi *Szamos* napilap több cikkében is beszámol.

Lányi Ernő elsőszülött gyermeke, ifj. Lányi Ernő (1886-?) zeneszerzőként kezdte pályáját. Első műdalai, amelyeket Sassy Csaba invenciózus, eredeti melódiáknak tartott, Miskolcon jelentek meg. Lányi büszke volt zeneszerző fiára, akiből végül ügyvéd lett.⁴

1923. április 18-án kamarazenei hangversenyt rendeztek a Szatmárnémeti Filharmonikusok a református gimnázium tornatermében. Dr. Lányi Ernő legszebb dalaiból Fekete Dezsőné adott elő a szerző zongorakíséréte mellett. A zeneszerző ezt követően több alkalommal megfordult a városban és fellépett a Filharmónia hangversenyein.

Talán ennek is köszönhető, hogy 1929 januárjában Hunwald Izidorról, dr. Havas Miklóssal és Fischer Marcellel pártoló tagságot toborzott az időközben megszűnt Filharmónia újraindítására. Még ebben az évben megválasztották a Szatmárnémeti Filharmónia igazgatójává, a zenekar tagjaként minden hangversenyen játszott. Művészi elképzeléseit azonban nem tudta megvalósítani, ezért 1929. december 17-én lemondott a Filharmónia vezetéséről.⁵

1929. januárjának végén a Szatmárnémeti Filharmonikusok Schubert hangversenyt rendeztek, amelyen Basilides Mária vendégszerepelt. A *Szamos* napilap többek között ezt írta: „... Még soha nem történt meg, hogy pótszékek összevisszaságában kilenctől tizenkettőig álltak és nem fáradtak el a hallgatók, még soha elő nem fordult, hogy a legkritikusabb szőrszálhasogatók elismerésük hangját hallatták volna. ... Enescu óta nem kaptunk ilyen tiszta kristályt, mint aminőt Basilides Mária nyújtott, aki énekművészetben a nagy énekesnők elragadó és magával vonzó extázisába emelte a hallgatót. ... A zenekart kicserélték. Tagjai változatlanul egy és ugyanaz és mégis, ma más zenekar harmóniai csaptak felénk. Valami új lendület vett erőt rajta, új célkitűzés, merész önbizalom bújkált a pultok között, tempó, lüktetés, élet, szív, vérkeringés. ... A mi szimfonikus

⁴ 28-as ember (Sassy Csaba): 28-as könyv. (Minden miskolci benne van!) II. kötet. Miskolc: ifj. Ludvig és Janovits Könyvnyomdája, 1932. p. 93.

⁵ Csirák Csaba: Szatmárnémeti zenei múltjából. Szatmárnémeti: Szatmárnémeti Dinu Lipatti Filharmónia, 2013. p. 164-165.

zenekarunk beérett, összeérett, megérett. Hoffmann Ferencé az érdem. Érdemrend ezért az érdemért, mert nem csak dirigálni kell Hoffmann Ferencnek, de kilincselni is. Valljuk be és itt a nyilvánosság előtt valljuk meg a kulisszatitkot már egyszer: sokszor úgy volt e néhány esztendő alatt, hogy többet nem lesz. Anyagi bajok, erkölcsiek, társadalmiak, politikaiak, lelkiek fojtogatták az Egyesületet. És mindig elindult Hoffmann Ferenc, mosolyogva és kapacitálva, nevető arccal és síró lélekkel egy fiola kámfor injekcióval a mellénye zsebében és mindig meggyógyult a beteg. És a tegnap esti sikerből állapíthatjuk meg nem lesz többé beteg a beteg. A pótszékeken ülők lelkesedése garantálja. És garantálja a Lányi Ernő személye, aki e szezonban először az Egyesület életében azzal a lelkesedéssel, amellyel csak Lányi Ernő tud lelkesedni művészlélek rajongását hozza, azt a szentimentalizmust, amely nélkül a közszereplések színpadán csak kóklerkedni lehet. A műsoron ifj. dr. Lányi Ernő két dala is szerepelt Basilides Mária előadásában...”⁶

A Szamos munkatársa a hangversenyt követően interjút készített a művésznővel is, aki elragadtatással beszélt Szatmárról, de a Lányiakhoz fűződő kapcsolatáról is őszintén nyilatkozott: „Az előkelő és fényes közönség csaknem félórát tapsolt Basilides Mária csodálatos művészetének. A Filharmonikusok koncertjének nagyszámú publikuma nem akart távozni a helyszégből és tomboló tapsokkal kért ráadást a művésznőtől, aki a fáradtság legkisebb jele nélkül énekelte el kétszer egymás után a Carmen Habaneráját. ... Lelkes Ady imádó és épp ezért külön örömeire szolgál, hogy a szatmári hangversenyén ifj. dr. Lányi Ernő megzenésített Ady verseit is műsorába vehette. Lányi Ernő nekem igen kedves komponistám. Az egész Lányi családot ismerem és nagyon szeretem. A zseniális apán keresztül bőven jutott tehetség a család minden tagjának.”⁷

3. Nagybánya (Baia Mare, Románia)

2018. november 26-tól 30-ig Nagybányán kutattam Lányi Ernő máramarosszigeti tevékenységét. A Máramarosszigetre vonatkozó iratok a Román Nemzeti Levéltár Máramaros Megyei Levéltárában, Nagybányán találhatók meg. A kutatni kívánt iratot – szabály szerint – itt is egy nappal korábban kell megkérni, hogy a következő nap rendelkezésre álljon. Levéltári kutatómunkám során Balogh Béla történész, nyugalmazott főlevéltáros segítségével és közbenjárásával sikerült ezt megoldanom.

⁶ A Zenekedvelők Egyesületének Schubert-hangversenye. Vendég: Basilides Mária. = Szamos, 1929. jan. 30. p. 4.

⁷ Elsősorban anya vagyok, azután a művészet rabszolgája... Beszélgetés Basilides Máriával, aki meg van lepve Szatmár fejlett zenei kultúrájáról. = Szamos, 1929. jan. 31. p. 4.

Lányi Ernő nevével az 1885 és 1888 közötti időszak iktató- és mutatókönyveiben több helyen találkoztam ugyan, azonban a kikért iratokat a levéltáros nem tudta számomra teljesíteni. Kérdésemre, hogy ennek mi lehet az oka, arról tájékoztattott, hogy vagy már eleve nem volt meg a korábban működő Máramarosszigeti Levéltárban, vagy az onnan Nagybányára történő költözés során vesztetett el az irat.

Ezért a korabeli, magyar nyelvű, meglévő sajtóanyag vizsgálatát tűztem ki új célként. Sikerült átnézni a Máramaros 1886-os és 1888-as éveinek számait, a *Máramarosi Lapok* 1888-as évének számait. Sajnos, a levéltárban található újságok és újságszámok nagyszámú hiánya, továbbá fizikai állapotuk nem tették lehetővé számomra, hogy Lányi máramarosszigeti tevékenységét a helyszínen megismerhessem. Az 1886-ban megjelent, hozzáférhető lapszámok egyáltalán nem tartalmaztak Lányival kapcsolatos információt.

A kutatható újságok közül egyetlen újságcikket találtam csak, amely Lányi távozásáról szólt. 1888. szeptember 9-én a máramarosszigeti vármegyeháza nagytermében tartotta Lányi utolsó nyilvános fellépését. A hangversenyen saját zenei szerzeményei mellett Wagner, Mendelsohn, Brahms, Grieg, Schumann, Chopin művei szerepeltek. A *paphoz mentem* című költeményét Szabó Emma szavalta, Lányi pedig zongorán kísérte. Ezt követően a tanítványok nevében Gallé Albert mondott megható búcsút és nyújtotta át a mesternek a művészileg készült ezüst babérkoszorút. Lányi búcsúmatinéját követően szeptember 12-én a fővárosba utazott, hogy ott a magyar zene művelésének szentelje tehetségét.⁸

A Nagybányai Múzeum Könyvtárában sikerült a *Nagybánya és vidéke* 1885-től 1890-ig meglévő számait megnézni, amelyekről ingyen felvételeket is készíthettem. Lányi Ernő itteni életszakaszára ebben a periodikában sem találtam további adatot. Így máramarosszigeti munkássága továbbra is kutatásra és feldolgozásra vár...

Az ösztöndíjjal kapcsolatos gyakorlati észrevételek

A román nyelv megfelelő szintű ismerete elengedhetetlenül fontos annak a kutatónak, aki több város különböző közgyűjteményeiben kíván kutatni Erdélyben. A levéltári kutatásnál nehézséget jelenthet, hogy egyes fondokhoz kizárólag román nyelvű inventáriumok, segédletek állnak csak a kutató rendelkezésére.

⁸ Lányi Ernő bucsu matinéja. = Máramaros, 1888. szept. 12. p. 3.

2018. október 15-től Kolozsvárott az Erdélyi Református Egyházkerület Kolozsvár-Újalsóvárosi Református Egyházközség (400407 Kolozsvár, Nicolae Titulescu u. 195.) vendégszobájában szálltam meg. Ez a szállás a külvárosban volt, távol a kutatásaim céljából felkeresni kívánt, belvárosban található közgyűjteményektől. Ezért 2018. november 14-től a Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár (400006 Kolozsvár, Clinicilor u. 2.) vendégszobáját vettem igénybe. A könyvtár belső, zárt udvarában található szoba jelentősen megkönnyítette számomra a pályázatban vállalt kutatómunka sikeres megvalósítását. Ráadásul a könyvtár vezetése mindezt térítésmentesen bocsátotta rendelkezésemre az ösztöndíjas időszak végéig, amelyért köszönettel tartozom.

A kolozsvári kutatás alatt 2018. októberében a gyalogos közlekedést részesítettem előnyben. 2018. novemberében az időjárás változásának hatására és, hogy még több időt tölthessek a kutatásaimmal, átváltottam az autóbuszos utazásra. A közösségi közlekedés csúcsidőszakban, hétköznapi reggel 7 és 8 óra, valamint délután 16 és 17 óra között rendkívül nehéz, a buszok zsúfoltak, a város bedugul, mert mindenki autóba ül. Így hamar rájöttem, hogy ekkor nem érdemes útnak indulnom, hanem egy kicsit későbbre kell halasztani az utazást, ahol és amikor lehetséges volt, a kutatásból történő távozásomat.

A folyamatos erdélyi tartózkodás lehetővé tette és jelentősen megkönnyítette számomra a közgyűjtemények magyar anyanyelvű munkatársaival való kapcsolatépítést, új ismeretek kialakítását. A tanulmányút során kiváló embereket ismerhettem meg.

Publikációs és folytatólagos kutatási tervek

Saját publikáció ebben a kutatási témában még nem készült. Megfelelő pályázati támogatással, lektorált monográfia formájában szeretném közreadni eddigi kutatási eredményeimet a későbbiekben.

További kutatásra érdemes témakörök:

1. Lányi Ernő máramarosszigeti tevékenysége,
2. Lányi Ernő emlékezete a szerb sajtó tükrében,
3. Lányi Ernő irodalmi munkássága.

Kutatásomhoz segítséget nyújtott személyek adatai

Balogh Béla (1936-), történész, a Román Nemzeti Levéltár Máramaros Megyei Levéltárának ny. főlevéltárosa. Telefon: 0770687959

Bodnár Róbert (1983-), a kolozsvári Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár Digitális Könyvtárának osztályvezetője. E-mail: bodnar_robert@yahoo.com

Csirák Csaba (1942-), Szatmárnémeti helytörténész. E-mail: csirak@rdsmail.ro

Illyés-Gulácsi Andrea (1983-), a szatmárnémeti Szatmár Megyei Múzeum muzeológus-könyvtárosa. E-mail: andreagulacsi@yahoo.com

Ladó-Kajtár Gyöngyvér (1992-), a Babes-Bolyai Tudományegyetem Történelem, civilizáció és kultúra doktori iskola doktorandusz hallgatója. E-mail: kajtargyongyver@yahoo.com

dr. Petrut Dávid (1984-), 2018-ban a kolozsvári Erdélyi Múzeum Egyesület tudományos munkatársa, jelenleg a Babes-Bolyai Tudományegyetem Magyar Történeti Intézet Régészeti és Művészettörténeti Tanszékének egyetemi adjunktusa. E-mail: petrutdavid@gmail.com

Salat-Zakariás Erzsébet (1956-), néprajzi szakíró, a Kolozsvári Állami Magyar Színház Dokumentációs Tárának alapító-vezetője. E-mail: pendzsi@yahoo.com

dr. Sófalvi Emese (1984-), zenetörténész, a Babes-Bolyai Tudományegyetem Református Tanárképző és Zeneművészeti Karának egyetemi adjunktusa. E-mail: sofalvi.emese@yahoo.com

Újvári Mária (1939-), könyvtáros, bibliográfus, egyetemi oktató, a kolozsvári MINERVA Archívum vezetője. E-mail: ujvarim3@yahoo.fr

Összegzés

Munkámat – minden nehézsége ellenére – eredményesnek mondhatom. Sikerült a Lányi Ernőre vonatkozó forrásanyag feltérképezése, összegyűjtése, fénymásolása, illetve digitális rögzítése – előbb az összegyűjtött könyvtári és levéltári anyag tételes jegyzékének összeállítása, majd a dokumentumok jegyzetelése céljából. Az ösztöndíjas időszak során

mintegy 300 digitális felvételt készítettem el a levéltári iratokról, az újságcikkekről és színházi plakátokról. (A felvételeket külön adathordozón mellékelem.)

A kutatást hasznosnak és eredményesnek ítélem. Már a kutatás kezdetekor is nyilvánvaló volt számomra, hogy Lányi Ernő erdélyi munkássága szerteágazó. Az erdélyi közgyűjteményekben található források bemutatják életének és tevékenységének sokszínűségét. Az eddig feltárt anyag egy része ezt alátámasztotta, másrészt új kutatási kérdéseket is generált. A kutatás során feltárt könyvtári és levéltári anyagok alapján ezeket a témákat fogom az elkövetkezendő időszakban egy részletes tanulmányban megírni.

A kutatómunkát nem fejeztem be, a Lányi Ernőhöz kapcsolódó forrásfeltáró alapkutatásokat mindenképpen folytatni szeretném: véleményem szerint lenne még mit kutatni a Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Levéltárban éppúgy, mint a Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár gyűjteményeiben. Legközelebbi alkalommal szívesen és tudatosan szakítanék időt a máramarosszigeti időszak korabeli sajtójának retrospektív számbavételére, áttekintő vizsgálatára. A Lányi Ernő személyével foglalkozó kutatónak külföldre kell mennie az eddig még feldolgozatlan forrásokért.

Munkám utolsó hetében interjút készítettem velem a Szabadság napilap munkatársa, Nagy-Hintós Diana újságíró. A riport *Lányi Ernő zeneszerző „nyomában”* címmel 2018. december 11-én jelent meg elektronikusan (<http://szabadsag.ro/-/lanyi-erno-zeneszerzo-nyomaban->) és nyomtatott formában. (Másolatát IX. számú mellékletként csatolom.)

Kutatómunkám nem jöhetett volna létre a Külgazdasági és Külügyminisztérium Klebelsberg Kunó-ösztöndíjának támogatása nélkül, amelyért köszönetemet fejezem ki.
Miskolc, 2021. február 5.

Zahuczky László
Zahuczky László

Mellékletek

I. Lányi Ernőre vonatkozó újságcikkek bibliográfiája – 9 oldal

II. A Kolozsvári Magyar Színház 1802-1942 közötti tevékenysége című 313-as számú fond 48-as számú inventáriumának magyar fordítása – 4 oldal

III. A Kolozsvári Magyar Színház 1802-1942 közötti tevékenysége című 313-as számú fond 170-es számú inventáriumának magyar fordítása – 33 oldal

IV. Bogyó Alajos levele Lányi Ernőről – 4 oldal

V. Lányi Ernő lemondása karmesteri állásáról – 3 oldal

VI. A Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Levéltárában határozatlan ideig zárolt fondok listája – 3 oldal

VII. Lányi Ernő téves lexikoni szócikke – 1 oldal

VIII. Lányi Ernő szabadkai kérelme nyugdíjazása iránt – 4 oldal

IX. Nagy-Hintós Diana: Lányi Ernő zeneszerző „nyomában”. = Szabadság, 2018. dec. 11. p. 2. – 1 oldal